

Kielen näkymiä

LAURI HAKULINEN *Kielen näkymiä*. Kirjoitelmia suomen kielen tutkimuksen ja opetuksen alalta. Tietolipas 63. SKS. Forssa 1970. 111 s. + sanahakemisto.

Tietolipas-sarjassa julkaistiin viime vuonna *Kielen näkymiä* -niminen kokoelma Lauri Hakulisen kirjoituksia. Näkymät ovat sanasto-opin alalta.

Niteen ensimmäinen artikkeli, professori Hakulisen virkaanastujaisesitys, on katsaus suomen kielen sanaston tutkimukseen. Siinä esitellään leksikologian eri puolia ja tavoitteita ja valaistaan niiden merkittävyyttä muutamilla suomen sanojen tutkimuksen saavutuksilla.

Hakulinen on tehnyt uudisraivaajan työtä käännöslainojen parissa. Tältä sarjalta oleva kirjoitus esittelee käännöslainojen pääryhmät: fraseologiset, syntaktiset, morfologiset ja leksikaaliset lainat. Viimeksi mainituista Hakulinen on äskettäin julkaissut tutkimuksen Suomen sanaston käännöslainoja (SKS 1969).

Kolmannessa kirjoituksessa Hakulinen johdattaa lukijan maallikkoakin kiinnostavan ilmiön, sanojen polysemian I. monimerkityksisyyden pariin ja kuvaa havainnollisesti polysemioitumistapahtumaa. Merkityksen muutokset tapahtuvat aina konneksiossa; erityistä huomiota on semantiikassa kiinnitetty sellaisiin konneksioihin, joissa sanan merkitys voidaan tulkita kahdella tavalla ja joista kehitys voi käydä kahteen suuntaan. Näitä konneksioita Hakulinen kutsuu vedenjakaja-tapauksiksi.

Semantiikkaa käsittelee myös äidinkielen opettajille tarkoitettu kirjoitus lainasanoista. Hakulinen ei suinkaan halua vartavastista lainasanaopetusta ennestäänkin runsauden pulaa potevaan äidinkielen kurssiin, vaan tarjoaa artikkelissaan *ex tempore* -ainesta satunnaisten tilanteiden — tekee mieli sanoa tilaisuuksien — varalle. Luulisi jokaisen äidinkielen opettajan olevan kiitollinen tästä

runsaasta, hyvin ryhmitellystä sanavaliokimasta, joka ei ole etymologioiva luettelo, vaan viehättävästi kirjoitettua kulttuurihistoriaa, »valontuikahduksia menneisyyteen».

Artikkelissa Huomattava merkitysoopin teoria Hakulinen esittelee 1930-luvun kuuluisan germanistin Hans Sperberin semanttisen »lain» affektin osuudesta merkityksenmuutoksiin ja käsittelee attraktio- ja ekspansiokeskus havainnollista asiaa oman kieleemme ilmiöiden avulla. Kirjoitelma Äidinkielen asema kielitieteessä puolestaan käsittelee niin ikään 1930-luvulla uusinta katsomustapaa edustaneiden Leo Weisgerberin ja Georg Schmidt-Rohrin ajatuksia siitä, miten ratkaiseva vaikutus äidinkielellä on ihmisen henkisiin toimintoihin ja siitä, milloin tehtävien eteen tämän tiedostaminen asettaa kielentutkimuksen.

Kielen näkymiin on koottu Hakulisen *Virittäjässä* ja *Sananjalassa* julkaisemia kirjoituksia. Osa artikkeleista on ilmestynyt Tietolipas-sarjassakin jo aikaisemmin, Sanojen sanottavaa -kokoelmassa. Sen painos on loppunut, mutta sanoilla on sanottavaa edelleenkin. On sanankuulijain etu, että kirjoitukset taas ovat yksissä kansissa.

Eila Hämäläinen